

R e c e n z j a
Rozprawy doktorskiej magistra Tomasza Gontarza pod tytułem
UMOWA O AUDYT ZEWNĘTRZNY W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM

Promotor: Prof. dr hab. Bernadetta Fuchs

1. Uwagi ogólne o temacie rozprawy i jej konstrukcji

Temat rozprawy doktorskiej jest dobrze dobrany i w pełni uzasadniony. Problematyka audytu, jego cele i wykorzystanie efektów, to zainteresowanie przede wszystkim nauk zajmujących się ekonomią i finansami. W tym kontekście należy podkreślić teoretyczną i praktyczną doniosłość wybranej tematyki rozprawy i docenić zaprezentowane przez Autora rezultaty badawcze. We współczesnej literaturze nie ma monograficznego prawniczego opracowania a zakresie objętym przedmiotem rozprawy. Ponadto nie ulega kwestii, że temat rozprawy dobrze wpisuje się w debaty, dyskusje nad umowami empirycznymi i ich rozwojem w dobie nowych zjawisk w obrocie gospodarczym.

Rozprawa doktorska Pana mgr Tomasza Gontarza jest realnym wkładem w sferę funkcjonowania umów empirycznych w praktyce, a w teorii niewątpliwie pokazuje szereg cech umowy o audyt zewnętrzny, które mają znaczenie w odkrywaniu istotnych elementów tej umowy.

Konstrukcję rozprawy i systematyczny układ rozważań należy ocenić pozytywnie. Widać tu logiczny i konsekwentny ciąg rozważań prowadzący do założonego celu badawczego. Układ pracy nie zapowiada treści o charakterze pobocznym dla tematyki objętej tytułem rozprawy (np. dotyczącym statusu prawnego

audytora). Świadczy to o umiejętności selekcji materiału badawczego przez Autora dysertacji.

Zasadnicze rozważania poprzedza wstęp, gdzie wskazany został przede wszystkim cel rozprawy, motywy wyboru tematu, metody badawcze oraz wyjaśnienie brzmienia tematu dysertacji. Autor rozpoczyna rozprawę tradycyjnie, a więc od części historycznej, przedstawiając pojęcie, genezę i rodzaje audytu. (rozdział I). Należy zwrócić uwagę na fakt, że Doktorant prowadzi opisową część rozprawy w taki sposób aby podkreślić dynamiczny charakter i kształtowanie się audytu pod wpływem zjawisk ekonomicznych i finansowych mających miejsce na określonych etapach rozwoju gospodarczego. Ciekawie została przedstawiona zmieniająca się funkcja audytu, co dalej pozwala wskazać na doniosłość praktyczną umów o audyt. Zwraca uwagę trafna konstatacja, że w polskim ustawodawstwie normatywne uregulowania dotyczące samej umowy audytu mają charakter szczątkowy i dotyczą przede wszystkim domeny publicznej. Słuszna jest też krytyka uchybień legislacyjnych dotyczących podstawowych pojęć w przepisach w ustawie z 11 maja 2017 o biegłych rewidentach (...), chodzi tu przede wszystkim o niewłaściwe posługiwanie się pojęciem „firma”.

Następnie analizowana jest treść zawieranych umów audytu, znaczenie raportu oraz standardów, do których odwołują się te umowy (rozdział II). Autor podkreśla zwłaszcza znaczenie i miejsce raportu oraz fakt, że zwykle umowy te są obustronnie profesjonalne.

W rozdziale III rozprawy została wyodrębniona problematyka treści umowy o audyt w świetle zasady swobody umów i ograniczeń zawartych w ustawach szczególnych. O zasadzie swobody umów napisano wiele, jednak kontekst w którym umowa audytu jest odnoszona, czyli konieczność uwzględnienia także norm z obszaru prawa publicznego daje ciekawe spostrzeżenia i ustalenia co do specyfiki umowy o audyt.

Kolejne rozważania Autora skupiają się na relacjach dobrze dobranych umów nazwanych do umowy audytu (rozdział IV). Dalej mamy do czynienia z analizą umowy o audyt z uwzględnieniem problematyki konkretnych umów nienazwanych (rozdział V). Rozdział VI to próba ustalenia miejsca umowy o audyt w reżimie umów nienazwanych i mieszanych oraz wyeksponowanie istotnych elementów tej umowy.

Wypada tu zauważyć, że w taki sposób ustawiona materia badawcza świadczy o umiejętności Doktoranta z góry przemyślanego prowadzenia rozważań, a więc przede wszystkim z punktu widzenia zakładanego celu i też rozprawy.

Stopniowo zatem, poprzez sukcesywne roztrząsanie regulacji prawnych, stanowisk wielu przedstawicieli nauki i orzecznictwa sądów, Autor dochodzi do pełnego przedstawienia zasadniczych kwestii prawnych dotyczących charakteru prawnego analizowanej umowy.

2. Określenie celu badawczego

Naukowa wartość każdej rozprawy, w tym i rozprawy doktorskiej jest uzależniona w pierwszym rzędzie od właściwego określenia kwestii naukowej, rozwiązanie której ma być przedmiotem autorskich dociekań. Jest to ustawowym wymogiem stawianym rozprawom doktorskim. Doktorant w sposób prawidłowy sprecyzował tezy (choć można było je bardziej wyeksponować) oraz główny cel badawczy. Jak podkreśla Autor celem pracy jest próba stworzenia definicji umowy audytu oraz zaprezentowanie jej konstrukcji i charakteru prawnego, wzajemnych relacji stron oraz ich odpowiedzialności. Niewątpliwie jest to cel bardzo ambitny, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej.

Autor wyraźnie dostrzega potrzebę wielopłaszczyznowego podejścia do zakładanego celu rozprawy, czyli ustalenia charakteru prawnego umowy o audyt zewnętrzny jako umowy cywilnoprawnej regulującej usługi specjalistyczne, dziś usługi niezbędnej w zasadzie we wszystkich dziedzinach gospodarki rynkowej oraz wielu innych sferach życia społecznego. Funkcjonalne ujęcie rozpatrywanej kwestii naukowej oceniam jako zaletę recenzowanej rozprawy (walor taki zwykle podkreślał Prof. A. Stelmachowski).

3. Ocena merytoryczna

Pod względem merytorycznym recenzowana dysertacja stoi na wysokim poziomie. Na taką jej ocenę składa się kilka powodów.

Po pierwsze, w rozprawie znajduje się szereg trafnych tez i spostrzeżeń co do potrzeb i możliwości zastosowania analizowanej umowy, bardzo dobrze

uzasadnionych i udokumentowanych. Trudno w recenzji odnieść się do wszystkich twierdzeń i ustaleń Autora dysertacji, ale niektóre z nich zwracają uwagę, co warto zauważyć. Należy wskazać chociażby na problem granic swobody umów w przypadku umowy o audyt zewnętrzny. W związku z tym, że jest to umowa empiryczna (brak wzorca normatywnego), to nie jest łatwo ustalić granice swobody umów. Uważam, że Doktorant dobrze dobrał ustawy pozakodeksowe oraz prawidłowo i ostrożnością odniósł się do kryteriów zawartych w KC, zwłaszcza w art. 353¹ KC. Chodzi tu przede wszystkim o naturę stosunku zobowiązaniowego. Autor trafnie zastrzega, że na obecnym etapie kształtowania się umowy o audyt trudno jest stwierdzić, które uregulowania umowy byłyby sprzeczne z naturą tego stosunku zobowiązaniowego, jednak trafnie wskazuje (i w wielu miejscach rozprawy podkreśla), że za takie należy uznać brak obowiązku sporządzenia raportu lub podobnego dokumentu, który jest najważniejszym elementem umowy, albowiem sensem gospodarczym umowy audytu jest uzyskanie wiedzy na określony temat. Brak możliwości wyboru audytora również należy traktować jako sprzeczną z naturą stosunku prawnego audytu (s. 115). Ponadto Doktorant przyjmuje za sprzeczny z zasadą słuszności (zasadami współżycia społecznego) zakaz zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa mimo ustawowego obowiązku, czy przeprowadzenie audytu w fikcyjnie działającym podmiocie. (Wydaje się, że pierwszą sytuację można byłoby zaliczyć do ograniczeń ustawowych a drugą potraktować jako sprzeczną z zasadami współżycia społecznego). Rozważając ograniczenia swobody umów w przypadku umowy o audyt słusznie Autor wskazuje na ograniczenia, które określa jako specyficzne. Chodzi tu o przymus umowny, umowy obowiązkowe, nałożenie przez ustawodawcę na podmioty prawa działające w określonych sferach (np. energetyka, wodociągi i kanalizacja) obowiązku przeprowadzenia audytu.

Sądzę, że rozważania i wnioski wyprowadzone przez Autora będą przydatne nie tylko dla prawników teoretyków i praktyków, ale mogą być brane pod uwagę, np. w obszarze nauki ekonomii i finansów.

Po wtóre, Autor wykazał w swojej rozprawie bardzo dobrą znajomość wielu instytucji z obszaru prawa prywatnego i publicznego, zwłaszcza uwarunkowań prawnych w których funkcjonuje umowa o audyt w Polsce. Rozprawa pokazuje

jednoznacznie zdolność prawidłowego definiowania problemów badawczych i ich rozwiązywania w oparciu o pogłębioną argumentację prawniczą. W tym kontekście zwraca uwagę trafny dobór umów nazwanych i nienazwanych jako podstawy do poszukiwania istoty i miejsca umowy audytu w systematyce umów.

Zwykle każda wartościowa rozprawa naukowa (a do takich należy zaliczyć bez wątplenia ocenianą rozprawę) zawiera fragmenty, co do których można zgłosić wątpliwości. Jest obowiązkiem recenzenta zwrócić na nie uwagę. Czyniąc zadość temu obowiązkowi zaznaczam, że zamieszczona niżej kwestie mają charakter polemiczny i nie rzutują na ogólną bardzo wysoką ocenę rozprawy.

Z jednej strony za mankament rozprawy można uznać brak szerszej części prawnoporównawczej. Z drugiej strony należy zaakceptować „usprawiedliwienie” Autora zamieszczone we wstępie (s. 21). Ponadto rozbudowanie warstwy prawnoporównawczej spowodowałoby zwiększenie objętości rozprawy ponad standardy przyjmowane w przewodach doktorskich w dyscyplinie naukach prawnych.

Autor analizując problematykę odpowiedzialności w przypadku umowy audytu w kilku miejscach (np. 245) wypowiedział się na temat możliwości zastosowania rękojmi. Problem wart jest przedyskutowania z uwagi na konstrukcję prawną instytucji rękojmi i jej zakres przedmiotowy.

Jak słusznie stwierdza Doktorant aby można było mówić o profesjonalnym wykonaniu usługi, każdy audytor czy zespół audytorów powinien ich przestrzegać, a ewentualne ich omijanie może powodować, że umowa nie zostanie wykonana w sposób należyty (s. 85). Znajduje się tu też teza, z której wynika, że nawet w przypadku uchybień w przestrzeganiu standardów i norm, wykonana usługa może w konsekwencji stanowić dla klienta wartość. W kontekście tego stwierdzenia i faktu, że Autor w mniejszym zakresie analizował problematykę odpowiedzialności stron umowy można byłoby podyskutować skutkach niewykonania zobowiązania z umowy o audyt jako umowy wzajemnej, a w szczególności zasadach ustalenia szkody i jej naprawienia.

Doktorant stwierdza jednoznacznie, że umowa o audyt zewnętrzny ma szerokie zastosowanie w obrocie gospodarczym, zarówno prywatnym, jak i publicznym. W

związku z tym Jego postulatem jest ustawowe uregulowanie umowy, co pozwoli na ustalenie jej *essentialia negotii* oraz nie tylko ułatwi stronom zawarcie umowy i kształtowanie jej treści, ale też umożliwi stosowanie właściwej regulacji prawnej i zapewni stabilność, a przede wszystkim pewność obrotu. Wydaje się, że można było na zakończeniu rozprawy pokusić się o zaproponowanie projektu przepisu i wskazanie jego miejsca regulacji. Mimo tych uwag wypada podkreślić umiejętność formułowania konstatacji zawartych w podsumowaniach każdego rozdziału i w zakończeniu.

4. *Aspekty warsztatowo-formalne rozprawy*

Stronę warsztatową i formalną recenzowanej rozprawy oceniam bardzo wysoko. Autor dobrze wykorzystał licznie powoływane regulacje prawne, dorobek polskiej judykatury oraz polską literaturę naukową (choć warto było powołać także starszą monografię Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977).

Trzeba podkreślić, że bardzo rzadko zdarzają się drobne usterki techniczne tzw. literówki (np. s. 19 piąty wiersz od góry, s. 85 piąty wiersz o dołu, s. 274- jedenasty wiersz od góry). Nie umniejsza to jednak merytorycznych i konstrukcyjnych walorów rozprawy (zdarza się to nawet w renomowanych wydawnictwach).

Analizując rzetelnie materiały źródłowe Doktorant prezentuje samodzielny stosunek do dorobku doktrynalnego i analizowanych regulacji prawnych. Krytyka rozwiązań prawnych, koncepcji doktrynalnych jest zawsze wyważona i należycie umotywowana.

Ogólnie można powiedzieć, że praca napisana jest dobrym i precyzyjnym językiem polskim. Wypada też zauważyć, że Autor świetnie sobie radzi w tych często zawiłych obszarach badawczych. Wszystko to sprawia, że lektura rozprawy nie jest nużąca mimo złożoności materii będącej podstawą badań. W moim przekonaniu zasługuje ona na wydanie książkowe (do czego zachęcam).

5. *Konkluzja*

Recenzowana rozprawa jest opracowaniem stojącym na wysokim poziomie, zawierającym w swej treści oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego o istotnym znaczeniu zarówno teoretycznym jak i praktycznym. Ponadto rozprawa

dowodzi skrupulatności prawniczej Doktoranta, opanowania metod badawczych, a zwłaszcza metody formalno-dogmatycznej oraz potwierdza zdolność do samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Rozprawa Pana mgr Tomasza Gontarza pod tytułem: *Umowa o audyt zewnętrzny w polskim prawie cywilnym* spełnia w całej rozciągłości ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim i jako taka może być podstawą do dalszych stadiów przewodu doktorskiego.

Białystok, wrzesień 2023 r.

Teresa Mróz